

ליעקב

בדרך לחנות, מחליט הבן שהוא רוצה ללמוד תורה ומתיישב בבית המדרש ללמוד תורה. האם עכשיו הזמן ללמוד? הא תלמוד תורה נדחה מפני כל מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים.

בכדי להבין את הנחיצות והדחיפות של יעקב ללכת עכשיו לשיבתו של שם ועבר אנו צריכים מקודם להבין את התורה המיוחדת שנלמדה בבית מדרשם של שם ועבר, שהייתה שונה בהחלט מתורתם של אברהם ויצחק. האבות היו יושבים בשיבה¹⁰ ומרכיזים תורה לכל הבא אליהם להסתחף בנחלתם. בכית מדרשם של האבות למדו תורה במדרגה הגדולה ביותר של אמונה ועבודת השם, מחוסנים לגמרי מהסביבה בחוץ ולא מושפעים ממנה כלל. ומזה הטעם כשראתה שרה שישמעאל "מצחק" עם יצחק ומשפיע עליו, מיד אמרה: גרש את האמה הזאת ואת בנה, כי בסביבתם של צדיקים גמורים אין מקום לאחד מסוגו של ישמעאל, והסכים הקב"ה על ידה.

לא כן היה אצל שם ועבר. שם, בנו של נח שנפלט מדור המבול, ניצל לא רק ממי המבול אלא גם מסביבתם של אנשי דור המבול ומהשחתתם¹¹. עבר נולד וחי בימי דור ההפלגה אלו שרצו לבנות מגדל וראשו

פירש"י ח"ל: לשון מיעוט באותו מקום שכב אבל י"ד שנים שמש כבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה עכ"ל. הנה לפי חשבון זה יוצא שיעקב לא היה בבית אביו שלשים ושש שנה, ארבע עשרה שנה שהיה אצל שם ועבר ועוד עשרים ושנים שנים שהיה בבית לבן. חז"ל⁸ מוסרים לנו שבאמת נענש יעקב על זה שהתירשל לכבוד אב ואם, ולכן יוסף נעדר מביתו עשרים ושש שנה, אבל על הארבע עשרה שנה שהיה בבית שם ועבר לא נענש יעקב, ובהכרח ששנים אלו בבית תלמודו של שם ועבר היו כל כך נחוצים להתפתחותו הרוחנית של יעקב עד שהם דוחים את ענין לכבוד אב ואם שהתחייב בו.

ואמנם זה תמוה, דהרי יעקב בזמן שיצא מבאר שבע היה בן שלשים ושלש. הוא למד תורה עם אברהם זקנו עד גיל חמש עשרה עיין לעיל בפרשת תולדות כ"ה פכ"ז]. וכשאר השנים הוא למד בשיבתו של יצחק⁹. מדוע אם כן היה כל כך נחוץ ליעקב עכשיו, במקום להקשיב לציוריו של הוריו לישב בבית לבן ימים אחדים, לשבת וללמוד עוד ארבע עשרה שנה בשיבה זו? ואע"פ שבדאי גדל בתורה בזמן ההוא, מכל מקום אין זה פוטרו ממצות כבוד אב ואם, מהחיוב לטפל בהוריו הזקנים? הא למה הדבר דומה, לאב המצוה לבנו לקנות משהו בשבילו.

8. מגילה [דף ט"ז ע"ב]: גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם שכל אותן שנים שהיה יעקב אביו בבית עבר לא נענש וכו'. והנה כגמרא שם מוזכר רק עבר וכן הוא במדרש ורש"י, ורבינו בכל הענין מזכיר שהיה בבית שם ועבר, וכן הוא בשו"ת חת"ס [ח"מ סי' ט], ועיין מהרש"א בח"א מגילה שם.

9. רמב"ם פ"א מעכו"ם הל"ג: ויצחק הודיע ליעקב ומינהו ללמד וכו'.

10. יומא [דף כ"ח ע"ב]: אברהם אבינו זקן ויושב בשיבה היה כו' יצחק אבינו זקן ויושב בשיבה היה וכו'.

11. עיין לעיל סוף פרשת בראשית שביאר רבינו ששם למד תורה זו מאביו נח, והיינו שכוחו של נח היה שהצליח לשמור את משפחתו שלא יושפעו מאנשי דור המבול, ותורה זו, תורת הגלות, מסר נח לשם, ושם ליעקב, ויעקב ליוסף וכמו שמבאר רבינו להלן.

כשמים כדי למד
נסחף עמהם ונש
שרידים מדורות
אברהם ויצחק,
תורה הנצרכה לו
בסביבתו של לב
רק לבן עצמו,
רמאים, שהרי מ
המקום ועשה מ
שיגלה לו שלבן
במדרש [בראשי
שהיו כולן מקל
ליא, והרי כולם
היה יעקב צריך
איך לשבת בס
ואעפ"כ להחזיק
לבית מדרשו ש

לפי זה לא
ציוריו של אביו
א"כ היה עוצר ב
ועבר, כי בודאי
שילך ללבן אם
לצאת משם ולה
ותרי"ג מצוות
הרעים", ובאופ
של אביו כהוגן
לאב שצווה לב
לסוכות, ובדרך
בקי מספיק בה
בבית המדרש א
אינו מקיים את

12. בחידושו לפר
עמהם כאחיה שה
רצו להאביד את
13. ועיין בדברי ר
של בני ישראל.

בן שהוא רוצה ללמוד המדרש ללמוד תורה. גוד? הא תלמוד תורה שאי אפשר לעשותה

זנחיות והדחיפות של ישיבתו של שם ועבר להכין את התורה בכית מדרשם של שם בהחלט מתורתם של האבות היו יושבים תורה לכל הבא אליהם בית מדרשם של האבות הגדולה ביותר של שם, מחוסנים לגמרי מושפעים ממנה כלל. וזה שרה שישמעאל ומשפיע עליו, מיד מה הזאת ואת בנה, כי ים גמורים אין מקום מעאל, והסכים הקב"ה

שם ועבר. שם, בנו של בול, ניצל לא רק ממי כיבתם של אנשי דור עבר נולד וחי בימי צו לבנות מגדל וראשו

זיה יעקב אבינו בבית עבר וגיין מזכיר שהיה בבית שם

ויושב בישיבה היה וכו'. וכוחו של נת היה שהצליח לשם, ושם ליעקב, ויעקב

בשמים כדי למרוד בהקב"ה, אבל הוא לא נסחף עמהם ונשאר בצדקתו. רק שם ועבר, שרידים מדורות ומסכיבות מושחתים, ולא אברהם ויצחק, היו יכולים ללמד ליעקב תורה הנצרכה לו כדי שיוכל להשאר בתומתו בסביבתו של לבן, איש מושחת ורשע. ולא רק לבן עצמו, אלא כל אנשי המקום היו רמאים, שהרי מצינו שלבן אסף את כל אנשי המקום ועשה משתה, ואעפ"כ לא נמצא א' שיגלה לו שלבן מתכוון לרמותו, וכמש"כ במדרש [כראשית רבה פרשה ע' אות י"ט]] שהיו כולן מקלסין קודמוי ואמריין הא ליא ליא, והרי כולם שחקו על מרמה זו¹². ולכן היה יעקב צריך לקלוט כתוכו סוגיות שונות איך לשבת בסביבה של רשעים ורמאים ואעפ"כ להחזיק בתום וישר, ולזה הוצרך לבית מדרשו של שם ועבר.

לפי זה לא היה יכול יעקב לקיים את ציוויו של אביו ללכת לביתו של לבן אלא א"כ היה עוצר בדרכו בבית מדרשם של שם ועבר, כי בודאי לא היו הורי יעקב רוצים שילך ללבן אם בסופו של דבר לא יוכל לצאת משם ולהכריז "עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים", ובאופן שכזה הריהו מקיים ציוויו של אביו כהוגן. עכשיו אין זה דומה אלא לאב שצווה לבנו לקנות לו לולב ואתרוג לסוכות, ובדרך לחנות החליט הבן שאין הוא בקי מספיק בהלכות הד' מינים ועליו לשנן בבית המדרש את ההלכות. האם נאמר שהוא אינו מקיים את מצות אביו? אדרבה הוא

מקיים את המצוה בשלמותה ובהידורה, ואילו לא היה עושה כן לא היה מקיים מצות כבוד אב בכלל. וכן הוא אצל יעקב, בלי ההכנה המיוחדת שהיתה דרושה לו אצל שם ועבר לא היה יכול לקיים את ציוויו של אביו ללכת לביתו של לבן ולסביבתו.

להלן בפרשת וישב [ל"ז פ"ג] כחוב ישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו. ופירש"י וז"ל: ואונקלוס תרגם בר חכ"ם הוא ליה כל מה שלמד משם ועבר מסר לו עכ"ל. מדוע דקדק רש"י לומר "כל מה שלמד משם ועבר", וכי לא היה לו את תורת האבות למסור לו? גם צריך לבאר, וכי לא מסר יעקב לשאר בניו את תורתו שלמד?

אמנם לפי מה שכתבתי יובן היטב, דקבלה היה בידם מפי אברהם שצריכים הם עדיין לחיות בארץ לא להם ועבדום וענו אותם, והלא צריך יעקב להכין את בניו לגלות זו, ומצינו שאמר לו הקב"ה לאברהם כברית בין הבתרים: ידע תדע כי גר יהיה זרעך, ולמה לו לדעת, אלא על כרחך הודיעו כן על מנת שידעו כי עליהם להכין את עצמם לחיי הגלות, ומכיון שיוסף היה זה שהתגלגל לסביבת הרשעים והיה צריך לעמוד לבדו נגד כל הנסיונות שעמדו לו, והוא זה שעליו נפל העול להכין את המקום לבני יעקב לירד למצרים¹³, היה יעקב מוכרח למסור דוקא לו את התורה המיוחדת הזאת, תורת הגלות, תורת שם ועבר. ואמנם האחים, שבטי ישראל, שלא ידעו את הסיבה מדוע לומד

12. בחידושויו לפרשת כי תבוא [כ"ו פ"ה] ביאר רבינו בזה תיבות "ארמי אבד אביו", והיינו שאף שיעקב התנהג עמהם באתוה שהרי קראם "אחי" [להלן כ"ט פ"ד], מכל מקום הם לא החזירו לו את האתוה אלא כל אנשי ארם רצו להאביד את יעקב ולא רק לבן, ועיי"ש.
13. ועיין בדברי רבינו להלן בפרשת ויגש [מ"ז פ"ד] שביאר איך בדיוק הכין יוסף את המצריים לישיבת הגלות של בני ישראל.

בבעל הטורים מביא כי צפי וילא לא

נמלא לא סתומה ולא פתוחה, מה שאין דבר כזה בשאר הסדרים, ודבר זה רומז שפרשה זו היא פרשה של גלות, שהפרשה כתובה כמו שהיא, וכמו שצגלות הכל סתום ואינו נראה לחון התגלות חלוקות, כן נכתב הפרשה בצופן סתום, שהכרח צגלות היא סתומה, אבל יש גם צד רמז אחר, שענין הפרשה כותב רש"י (ר"פ ויקרא) הוא ליתן ריוח להתבונן בין פרשה לפרשה, וצעת שילא יעק"א לגלות לא הסיוח דעתו מעת שילא מלאי עד שחזר, כי יעק"א צעת שילא לגלות נתקשר בכל כוחותיו להכרח הקדושה שילא משם, וכדצרי הזכ"ק שמי שיועד לצור עמוק קושר עלמו מימא צימא חבל בחבל סיכוי קשור למעלה, כן יעק"א נתקשר בצקשר חזק, ולא הסיוח דעת כלל להפסיק מדציקותיו, ולא נתן כלל ריוח להתבונן, כי צגלות אין מקום להפסיק חלא ה"י מקושר בכל הזמן, וה"י יושב חללים — בכל מקום שה"י נמלא — אף צגלות — ה"י יושב חללים.

(2) מלך
של
על

(4) 116
1836
1831

יעקב עם יוסף יותר תורה מאשר למד אתם נתקנאו בו, דחשבו שרק הוא יזכה לקבלת התורה, אבל האמת הוא דלהם הספיקה תורת האבות, ורק יוסף הוצרך לתורת שם ועבר¹⁴.
[ובאמת מצינו שישנה תורת ארץ ישראל, היינו מצות החליות בארץ, כמו כן יש לנו תורת הגלות, כי שם הנסיונות אחרים וההלכות שונות, וכדמצינו שבעל חפץ חיים ז"ל חיבר משנה ברורה לכל ישראל ושלחן ערוך אחר לאנשי הצבא בספר מהנה ישראל].

(1) ויצא יעקב, יש אומרים שפרשה זו סתומה והטעם לפי שיצא בסתר וברת בהבא.

אשריה ומוצרים

פרשת ויצא היא יחידה בין כל פרשיות התורה שאין בה מראשיתה ועד סופה שום הפסק פרשה, לא פתוחה ולא סתומה. ורמו גדול בדבר.

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", זאת אומרת יצא מארץ ישראל לחוץ לארץ. ובכל הפרשה מסופר על ימי נדודיו בחו"ל עד אשר ויעקב הלך לחרן¹⁵ חזרה לארץ ישראל שבסוף הפרשה. ובכל משך זמן גלותו לא הסיוח דעתו אף רגע מהארץ אשר יצא משם, שום הפסקה ושום ריוח בינתים, דעתו כל הזמן היתה לא להשתקע בחו"ל אלא לשוב לארץ. כך היתה הכטחת ה' אליו בראשית הפרשה: "ושמרתיו בכל אשר-תלך והשבתיך אל-האדמה הזאת", וכך היה נדרו של יעקב: "ישבתי בשלום אל-בית אבי והיה ד' לי לאלקים".

ובמדרש: "ר' יהושע בן לוי פתר קרא בגלויות, ויצא יעקב מבאר שבע היאך כמה דאת אמר 'שלח מעל-פני ויצאו', וילך חרנה היאך כמה דאת אמר 'אשר הוגה ד' ביום חרון אפו'". ולפיכך כשם שביעקב נאמר "ומאשר לאבינו עשה את כל-העבד הזה", ובספרי חכמי האמת מבואר שטענת בני לבן היתה בעצם אמיתית, וזו עבודת הביורורים של יעקב אבינו, שהעלה את כל ניצוצות הקדושה שבבית לבן, כך גם בישראל אמרו: "לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים"¹⁶. ואף כאן אמרו חכמי האמת שהכונה לא על הגרים כפשוטם ("היכן הם כל אותם הגרים") אלא על גיור כל העולם, גיור כל החילוניות שבעולם על ידי קיום המצוות המושרשים בתוך אותם החמרים שבתבל ומלואה.

ומעשה אבות סימן לבנים¹⁷. הביורורים של יעקב בבית לבן נתנו כח לישראל בדורות הבאים, שאף הם יוכלו לגייר "גרים" בגלותם. וכשם שיעקב מזמן יציאתו מארץ ישראל עד שובו לא הסיוח דעתו מהארץ, כך ישראל כבר בגלותם הראשון נשבעו: "אם-אשכחך ירושלים תשכח למיני¹⁸", וקראו: "השיבנו ד' אליך ונשובה תדש ימינו בקדש"¹⁹. לא היתה להם בכל משך זמן הגלות אתנחתא, פרשה של ריוח והפסקה, ויתתה לבנו מגוי אל-גוי מממלכה אל-עם אחר²⁰, "כאלמנה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור"²¹, דעתו לחזור ודעתה לחזור. ולפיכך אין בפרשת ויצא שום הפסקה באמצע.

(7) 23
1831

ותעז רחל ולא ותאמרנה לו וגוי הלוא נבריות נחשבנו לו וגוי [לא יד]. תמוה מאד שהרי יעקב אמר לרחל וללאה אשר ה' אמר לו לשוב ואילו הם אמרו לו שטוב הדבר משום שאין צורך להשאר שם כי נבריות נחשבו לו ולא יירשו כלום. הלא היה להו להשיב שכיון עשה אמר לשוב צריך לשוב, אף אם היה להם שם עושר והצלחה גדולה לישב אצל אביהו, בשלמא מה שיעקב קרא להו וסיפר להו כל האריכות הוא כדי שלא יהיה להו דבר קשה להפרד ממקומם שהורגלו שם, אבל מה שהו השיבו שיעשה מה שצויה ה' מטעם שזכרנו הוא תמוה. וצ"ל שהוא שלא להתגדר בהמצוה, וללמד שבכל מצוה ליכא נסיונות גדולים, שלכן יהיה קל לקיים, כמו שהאמת שאין הפסד כלל לאדם ממצות התורה, כי מוונותיו של אדם קצובות מר"ה, ובראי יומין לו ה' בהיתר ואם מרויח באיסור בחילול שבת ובבטול תפילה לא יהיה לו יותר, וגמצא שאין בזה שום נסיון. וכשיהנך את ורעו באופן זה ישמרו דרך ה' בקלות, אבל אלו המתפארים שכבר הו באמעריקא חמשים שנה ויותר ולא חללו שבת, א"א להם לחנך את זרעם, כי אף שהוא עמד בנסיון מ"מ ורעו אפשר שלא יוכלו לעמוד בנסיון, כי הרי תקנו להתפלל שאל תביאנו לידי נסיון, וגמצא שבחינוכו אדרבה קלקל את בניו שאמר להם שקשה לשמור את התורה אך הוא בכל זאת שמר, ויבוא מזה שהם לא יוכלו לשמור, אבל מי שידוע שאין זה נסיון מצד אמונתו הגדולה שה' יומין לו פרנסה בהיתר הרי קל מאוד לשמור התורה, וישמרו גם בניו כן. וזהו הטעם שאמרו רחל ולאה שאין בזה שום נסיון כי אדרבה טוב מאוד לצאת מכאן

(6) חקף חיים
לר' היעקב

וישמע את דברי בני לבן לאמר. (ל"א א) וירא יעקב את פני לבן. (ל"א ב)

ויאמר ד' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך. (ל"א ג)

כשהאומות מדברים סרה על עם ישראל, מעלילים עלינו ודוחקים את רגלינו — בכחינת "וישמע את דברי בני לבן" — עדיין מכלינים אנו כ"ז, שומעים הרפתנו ואיננו משיבים, אינהו בדידתו ואנן בדידן, אבל מכיון שאנו רואים את פניהם, "שאינם כתמול שלשום", — בכחינת "וירא יעקב את פני לבן" — כשהעומדים בראש הממשלות מראים לנו מפנים זועפים, אזי אנו מוכרחים לבקש לנו מקום מקלט, והמקלט היותר

31

שמות. במסכת ברכות (דף כז:) מפני שהיה כבוד הקצור הלבוש והמוריס שאין מעבדין כפרתו:

9) הרי"ג

וכיונו משום דקסבר תפלות חצות חיקו, וכה תפלת ערבית רשות, כיונו משום דיעקב חצותו ג"כ לא התפלל אלא עפ"י קיצה כדאי בחולין ד' ל"א ז', כי נטא לתרוג חנוך חפשי עזרתי על מקום שהתפללו חצותו ואלו לא התפללו, ויכיו דעתו למיחדר וכתפלל ח"ע. ונולדתי אח"כ ש"כ הכוזבי"ט זכ"י זות חלקים, והפטר שלא חיוקן אלא לנו שריכז דעתו לללו, וגבי ודאי נעשית חובב [וי"ט להסביר יותר, דה"ק נאמן דוכיז דעתו לללו] חזיח לורכ ללרה עלמנו, וטוב הוא לקצטת בתפלה בקצותה כדאי צע"ז ד' ז' חומת תפלה לעני כי יעטף בזמן ולפני כי יספך שיחו, וכמו שביארנו יפ"כ זכ"י קמ"ג חות כי צק"ד, ע"ז נעשית ח"ע חובב, והפטר לשפוך לרה עלמנו זכ"י, וזכא פלוגי תנאי ואמוראי או קצט מנהג לכל חדס או רק למאן דוכיז דעתו לללו, אבל עוקר כמתשכח וכולון צוב כ"ו רשות. זוכי דע"כ זכ"י דלזול צטטת רבנו כמ"ש.

12) הרי"ג

בענין אינשורענס אם יש בזה חסרון ח"ו בבטחון בהשי"ת או לא לחכם אחד. כ"ז מרחשון תשכ"ד.

דבר אם יש איזה מעלה או גם איזה חשש איסור ליקח אינשורענס פאליסע מצד שהוא ח"ו כחסר לו בטחון בהשי"ת שביכולתו לעשרו שישאר אף אחריו לירשיו סך גדול. הנה לע"ד אין בזה שום חסרון בבטחון בהשי"ת. דהוא ככל עניני מסחר שהאדם לא רק שרשאי אלא גם מחוייב לעשות מסחר ועבודה לפרנסתו ואסור לו לומר שאף אם לא יעשה כלום יזמין לו השי"ת פרנסתו באיזה אופן. דמנא לו שיש לו זכות כזה. לבד האיסור לסמוך על הנס אף לאלו שראוין להעשות להם נס. דהא אסור אף להתפלל שיעשה לו השי"ת נס כמפורש בברכות דף ס' שעל יהי רצון שתלד אשתי וזכר כשהיא מעוברת ה"ז תפלת שרא הקשה הגמ' מלאה שהתפללה כשהיתה מעוברת בוכר שתהיה נקבה אלמא אף לאה שהיא מדאמהות הקשה שהיה אסור לה להתפלל אף שראויה היתה להעשות לה נס וגם הורגלו האבות והאמהות בנסים, ולכן אף שחירץ אין מוכירין מעשה נסים משמע שהוא תירוץ גם על מה שהיתה רשאה להתפלל הוא רק לאה שאין דוגמתה בכל הדורות וגם אולי הוא מצד הדין שדנה. וגם בלאה סובר תירוץ בהרבא שלא היתה רשאה והוצרך לתרץ דהיה זה בתוך ארבעים יום, וא"כ ודאי שאסור לסמוך שישלח לו השי"ת פרנסתו בלא שום עבודה ומסחר, אף שהוא צריך לידע שכל מה שמרויח מעבודתו ומסחרו הוא רק מהשי"ת כפ"מ שנקצב לו מ"ה. אבל מ"מ כד נגור מהשי"ת שרק ע"י איזה מעשה עבודה ומסחר ישלח לו השי"ת פרנסתו מצד שנאמר בועת אפיך תאכל להם וכמפורש בסוף קידושין הרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתו.

10) רמב"ם ורמ"א

כא ימן קמר קדין ללידת ברת הקרת ית שמה דינה ארום אפרת דין הוא מן גרם י' כ"ו דיהון מני פלגות שבטיא גרם מן רחל אחתי יפקון תרין שבטין ה"קמא ד'פקין מן קרא מן אמהתא ושמי' מן גרם י' צליתא דלאה ואתחלפו צפריא במעיהון ונתנה יהיב יוסף במעשה דרחל ודינא במעשה דלאה:

11) ז"ל פרי"ד

אשרת מעוברת ואמר יהי רצון שתלד כ"י הרי זו תפלת שוא: ולא כהני רחמי מתיב רב יוסף ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה מאי וארר אמר רב לאחר שדנה לאה דין בעצמה ואמרה י"ב שבטים עתודין לצאת מיעקב ששה יצאו ככני וארבעה מן השפחות הרי עשרה אם זה זכר לא תהא אריותי החל כאחת השפחות מיד נהפכה לבת שנא' ותקרא את שמה דינה *אין מוכירין מעשה נסים ואיבעית אימא מעשה דלאה בתוך ארבעים יום הוה כדתינא שלשה ימים הראשונים יבקש אדם רחמים שלא יסרו מושלשה *ועד ארבעים יבקש רחמים שהוא זכר מארבעים יום ועד שלשה הרשים יבקש רחמים שלא יהא סגול מושלשה הרשים ועד ששה יבקש רחמים שלא יהא נפל מוששה ועד תשעה יבקש רחמים שיצא בשלום וי

13) כת"ב סו"ר 1181

ותאמר הפעם אודה את ה' וכו'. בש"ס ברכות [ז:] לא היה אדם שהודה לה' עד שבאתה לאה. והוא תמוה, וכי האבות לא הודו לה' על הנסים שעשה להם, הלא הקריבו קרבנות ושכחו לה'. ונ"ל עפ"י מה שאמרתי [עין דרשות (פסל"ג) עמוד ר"ג] טעם לשבח על מה שאחז"ל [שנת קמ"ז:] כל האומר הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, וצ"ב למה, וכי בשביל שהוא זוכר חסדי ה' תמיד יפסיד ויענש. וכונתו רצויה בזה כי באמת צריך אדם להודות בכל יום ויום על הטוב שעושה עמו בכל עת ושעה, ואמרו ז"ל [דנ"ר ג. כו] כל הנשמה תהלל יה על כל נשימה ונשימה, הגם שזה בכל אדם ואין זה חוץ לטבע ואין לו יתור מכל בני אדם צריך להודות לו עליו ולהכיר מה רב טובו ומה גדול חסדו. והנה כשרואה אדם שנעשה לו נס שלא בטבע מוצא עצמו מחוייב להודות לה' ולספר גבורותיו, אבל על מה שיש לו בטבע דבר הנהוג אינו מתעורר להודות לה' עליו. ולכן מי שאינו אומר בכל יום רק ההלל המסודר לנו להודות על נסים שעברו שנעשו לאבותינו במצרים ואינו מודה רק עליהם זה כמחרף ומגדף, שמראה בזה שאינו מכיר טובות ה' ועליו רק עולם כמנהגו וטבעו נוהג, והוא פירוש נכון:

ואומר מעתה, בודאי אברהם ויצחק הודו ושכחו לה' כמפורש, אבל להם נעשו נסים שלא בטבע ואין חדוש כ"כ שמצאו עצמם מחוייבים להודות ולשבח ולזכות לפני ה' זבחי תודה, אבל בלאה מצינו שנתנה תודה לה' בהולד לה בן, הגם שכן בטבע וכמה נשים מולידות כמה בנים, מ"מ לא תלתה במקרה וטבע, והיא היתה הראשונה שמצינו בה הודאה כזו ושכחה כחכמים, ונכון:

וכיון שהוא כן אף לגדולים וצדיקים שראוי ליעשות להם נס כ"ש לאלו שבדורנו שאנן יתמי דיתמי שאסור לנו לסמוך על הנס ואין שום חסא על מה שמשתדלין לבקש אומנות יותר נוחה וקלה וראויה לפי שומת האנשים יותר להרויח, אף שצריך להתאמין שהשי"ת יכול ליתן פרנסה מכל אומנות שהיא כדאר"מ שם שאין עניות מן האומנות ואין עשירות מן האומנות אלא הכל לפי זכותו משום דאינו יודע שמא הוא אינו זוכה להרויח באומנות אחרת אלא בכזו שיותר ראויה להרויח, אבל ידע שכל מה שרויח אחר כל הדברים והשתדלות שעושה הוא רק מהשי"ת הנותן כח לעשות חיל ותרגם אונקלוס שנותן לך עצה למקני נכסין וכן כל דבר שעושה ומרויח בה.

וא"כ גם אינשורענס הוא ככל עניני מסחר וכדומה שעושין לפרנסת עצמו ופרנסת בניו שרשאיין ליקח זה כיון שהוא מעשה פרנסה, וגם אולי יקיל זה מעליו שלא יצטרך לעבוד הרבה להניח שישאר לעת זקנתו ולירושא לבניו אחריו. כיון שבדרך נס אינו זוכה וגם אסור להתפלל ע"ז וגם בשבת דף נ"ג מגנה זה אב"י למי שהוצרך לפרנסתו לנס ולא נתן לו השי"ת בדרך הטבע להצליח שיהיה לו שטר מניקה וגם אסור ליהנות ממעשה נסים כדאייתא בתענית דף כ"ד ע"ש ברש"י, וא"כ כשרוצה להשאיר לזקנתו ולירושא הרי צריך שהשי"ת ישפיע לו ממה שעושה יותר מכפי הראוי בדרך הרגיל שהוא כעין דרך נס שאולי אינו זוכה וגם אינו מן הראוי כדלעיל, ולכן כיון שהשי"ת נתן דעה בדורות האחרונים שיהיה עסק זה של אינשורענס בעולם שהוא השארה לזקנתו ולירושא בדרך טבעי, הוא דבר טוב וראוי גם לאנשים כשרים יראי השי"ת ובוחיים רק על השי"ת שהוא הנותן עצה למקני נכסין, דגם מי שקונה אינשורענס הוא נמי צע"ת השי"ת למקני אינשורענס ובוטח על השי"ת שיוכל לשלם בהגיע הזמן בכל שנה והוא הבטחון שאנו מחוייבין, וכן הוא באינשורענס של שריפה וגניבה האינשורענס של הקאריס, שכל אלו הוא דבר שאין בו שום חסרון לענין הבטחון וכמו שנהגו היתר כל העולם אף יראי השי"ת ביותר.

4

מעשה היה באדם אחד שהלך בדרכו ופגע בו רכב בגופו וברוך ה' ניצל בנס
ונשאר שלם בגופו, בא לבית הכנסת הביא עמו "לחיים" וחילק לאנשים, וסיפר
על הנס שקרה עמו בדרכו. למחרת הביא אדם אחר בבית הכנסת ג"כ "לחיים"
על נס שקרה לו, התפלאו האנשים על הניסים שהתרחשו יום אחר יום לאנשי
בית הכנסת, נתקבצו ובאו אליו לשמוע איזה נס קרה עמו, אמר להם הלכתי
בדרך עברתי את הכביש, ולא קרה עימי כלום...

וראשו מגיע השמימה

1 | "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה ויפגע במקום וילך שם כי בא השמש... ויחלוץ
והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלוקים עולים
ויורדים בו והנה ד' נצב עליו וגו'" (כ"ט הי"ג)

דרכים רבות נאמרו ע"י חז"ל ורבותנו הראשונים בביאור חלום פלאי ונשגב זה
"סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלוקים עולים ויורדים בו".

6 | נלך נא באחת הדרכים במסילה העולה בית אל.

שנינו בחולין [צ"א ע"ב]:

"תנא עולים ומסתכלין בדיוקנו של מעלה ופרצוף אדם שבארבע חיות
בדמות יעקב - רש"י ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה, בעו לסיכונגיה (מחמת
קנאה - רש"י והנה ה' נצב עליו לשומר - רש"י) אמר רבי שמעון בן לקיש אלמלא
11 | מקרא כתוב א"א לאומרו כאדם שמנוף על בנו (במניפה להצילו מן השרב - רש"י).

ובמדרש [ב"ר ס"ט ג']:

"אמר רב אבהו משל לבן מלכים שהיה ישן ע"ג עריסה והיו זבובים שוכנים
עליו וכיון שבאה מניקתו שחה עליו ומניקתו וברחו מעליו כך בתחילה זיהנה
מלאכי אלוקים עולין ויורדין בו וכיון שנגלה עליו הקב"ה ברחו מעליו".

16 | יעקב אבינו זכה שפניו יהיו חקוקים בכסא הכבוד, מלאכי עליון עומדים משתאים,
אך הוא, איש תם יושב אהלים, כלל אינו מכיר את רום ערכו, בשם הקדוש ר' שמשון
מאוסטרופלא אמרו, דזכה יעקב ובחלומו נפתחו לו ארובות השמים וחזה למעשה
מרכבה, ואחר חזיון זה אמר, א' כ' נ' יש אלוקים במקום הזה פי' דרגלי המרכבה הם
אותיות אכן א' ריה כ' רוב נ' שר זו ידעתי, אבל אנכי לא ידעתי, היינו א' ריה נ' שר כ' רוב
21 | יעקב, וכדאיתא בחולין [צ"א ע"ב] דפני אדם החקוקים במרכבה העליונה - פני יעקב
הן - וזה לא ידעתי.

והדברים נפלאים ונשגבים מבינת אנוש, מלאכי השרת שרפי מעלה מתקנאים
ביעקב אבינו קנאה קשה משאול עד שבקשו להורגו, קנאה זו על שום מה?

ובפרט תגדל התמיה לפי המבואר בשבת [פ"ט ע"א]:

26 | "אמר ר' יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני
הקב"ה רבש"ע! מה לילוד אשה בנינו, אמר להן לקבל תורה בא, אמרו לפניו
חמדה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא
העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם וכו' אמר לו הקב"ה למשה אחוז בכסא
כבודי והחזור להן תשובה וכו' אמר לפניו רבש"ע תורה שאתה נותן לי מה
3 | כתוב בה 'לא תרצה' 'לא תנאף', 'לא תגנוב', קנאה יש ביניכם? יצה"ר יש
ביניכם? מיד הודו לו להקב"ה שנאמר ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ"

1
הרי לן דמשה רבינו ע"ה תמה על מלאכי השרת כלום קנאה יש ביניכם, וכיצד יתכן שיקנאו משרתי עליון אלו ביעקב אבינו? והגרע"ק איגר בגליון הש"ס שם ציין לדברי רש"י בחומש נבראשית א' כ"ו עה"פ "נעשה אדם" שפירש "ענוותנותו של הקב"ה למדנו מכאן לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהן".

ועדיפא מיני' הו"ל לשאול מדברי הגמ' בחולין שמלאכי השרת רצו להרוג את יעקב מרוב קנאתם.

ברם, כשנדייק בתשובת משה רבינו למלאכים יתיישבו הדברים על בוריים, משה דבינו אומר למלאכי השרת כלום קנאה יש ביניכם הלוא כולכם נותנים באהבה רשות זה לזה כולכם אהובים כולכם ברורים אין אחד מכם מתנשא על חברו ומה טעם תחפצו בתורת המעשה אשר יש בה עזיבת הקנאה השנאה והתחרות?!

11 ועל זה הודו לו מלאכי השרת ואמרו "ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ" אין בינינו קנאה ותחרות ואין לנו זכות ליטול את התורה, ברם ביעקב אבינו ובעם ישראל מלאכי השרת מתקנאים, מקנאים הם קנאה נוראה, קשה משאול קנאתם משום שאנו קבלנו את התורה וניתן בידנו על ידי התורה להגיע לפסגות עליונות, מדרגות שאף מלאכי השרת אינם יכולים להעפיל אליהם בבחינת 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' ובמעלה זו של עם ישראל מלאכי השרת מקנאים. הלא האדם ורק הוא בצלם האלקים נברא ולא הם (יעוין בנפש החיים ש"א פ"א דביאור צלם זה הוא הכח לבנות ולהרוס מוריד שאול ויעל עי"ש ובמה שנתבאר בפרשת בראשית).

ולבי אומר לי, שזה שאמר הקב"ה למשה "אחוז בכסא כבודי והחזר להם תשובה", הקב"ה אומר למשה אחוז בכסא כבודי שחוקקה בו דמות אדם, דיוקנו של יעקב אבינו אותו הכסא שמלאכי השרת עולים ומסתכלין בו ויורדין ומסתכלין בדמותו של יעקב אבינו ומקנאים בו ומבקשים להורגו משום שהוא דמות דיוקנו של מעלה, נשגב

וגבוה מעל גבוה, למעלה ממעלתם של מלאכי השרת, משה רבינו מזכיר להם למלאכי השרת שהם כבר נתקנאו ביעקב אבינו, וכך נתקנאו בעם ישראל זרע יעקב על כך שהם ורק הם יכולים להגיע לרום המעלות, לסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה.

24 ועוד אמרו שם בחולין [צ"א ע"א] "ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו אמר רבי יהושע בן לוי מלמד שהעלו אבק מרגלותיו עד כסא הכבוד".

שרו של עשיו מבקש לקעקע ביצתן של ישראל, שרו של עשיו מבקש לטשטש דמות אדם שבמרכבה, דמותו של יעקב אבינו החקוקה במרכבת כסא הכבוד. ברם "וירא כי לא יוכל לו" אין בכוחו להרע ליעקב אבינו יעקב אבינו הגבוה מעבר לדרגת המלאכים בבחינת סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה... והנה ה' נצב עליו, אי אפשר לעקור את דמותו הגדולה החקוקה במרכבת כסא הכבוד, אך מכל מקום העלו אבק עד כסא הכבוד בנסיון לכל הפחות לטשטש ולעמעם את דמות דיוקנו של יעקב אבינו.